

जनावरांचा गोठा बांधणी

प्रा. निखिल सोनोने

सहाय्यक प्राध्यापक

कृषी महाविद्यालय, गेवराई तांडा, औरंगाबाद

प्रा. श्वेता धांडे

सहाय्यक प्राध्यापिका

समर्थ कृषी महाविद्यालय, देऊळगाव राजा

निवाऱ्याची आवश्यकता:

- अतिथंड, अतिउष्ण व पाऊस अशा प्रतिकूल हवामानापासून बचाव करण्यासाठी कारण अश्या प्रतिकूल हवामानचा गुरांच्या दूध उत्पादन परिणाम होतो.
- गुरांना त्यांच्या गरजेप्रमाणे खाद्य, चारा देता येतो.
- स्वच्छ पाणी सर्व काळ पिण्यासाठी उपलब्ध ठेवता येते.
- गोठा नियमितपणे स्वच्छ ठेवल्यामुळे गुरांना संसर्गजन्य रोगांची लागण कमी प्रमाणात होते.
- गोठ्यामुळे स्वच्छ दूध उत्पादन होऊ शकते.
- आजारी गुरे वेळीच ओळखून त्यांचे योग्य व्यवस्थापन करता येते.
- माजावरील जनावरे ओळखून कृत्रिम रेतन करून प्रजनन क्षमता उत्तम प्रमाणात ठेवता येते.
- गुरांना होणारा गोचीड, गोमाशा, लिखा इत्यादी बाह्य कीटकांचा प्रादुर्भाव गोठ्यातील संगोपणामुळे टळतो.
- इतर प्राण्यांपासून संरक्षण व्हावे, चारा, पाणी, दूध काढणे, मलमूत्र काढणे इत्यादी काम सुलभ होण्याकरिता आणि गुरांचे एकंदरीत वातावरण आरामदायक ठेवण्यासाठी गोठ्याची आवश्यकता असते.

गोठा बांधताना विचारत घ्यावयाच्या बाबी:

जमीन: गोठ्यातील जमीन टणक व सपाट असावी, माती पाणी धरून ठेवणारी नसावी जेणेकरून गोठ्यातील जनावरांचे मलमूत्र किंवा गोठ्यात सांडणारे, साचणारे पाणी लवकर जमिनीत मुरून जाईल.

भित: गव्हाणीच्या समोरील बाजूस ०४ ते ०९ फूट उंचीची भित असावी. त्याला सिमेंटचे प्लास्टर असावे. त्यामुळे त्यात फटी राहून गोविडांचा प्रादुर्भाव होत नाही, तसेच रुंदीच्या बाजूच्या भिंती छता-एवढ्या उंच ठेवून दोन्ही बाजूस अथवा एका बाजूस दरवाजा असावा.

छत: उष्ण आणि दमट हवामान असलेल्या भागात छताची उंची ०९ फूट पर्यंत असते. तथापि अतिउष्ण आणि कोरडे हवामान असलेल्या ठिकाणी छताची उंची १२ ते १५ फूट पर्यंत असावी. छतासाठी वजनाने हलके पण टिकाऊ साहित्य वापरावे. छत गरम होऊ नये म्हणून त्यावर पांढरे प्लास्टिक, सुके गवत किंवा बांबूच्या चट्या पसरल्यात.

गव्हाण: चान्याची गव्हाण लांबीच्या दिशेने समांतर असावी प्रत्येक गुरासचार फूट लांब, तीन फूट रुंद व एक फूट खोल या आकाराची गव्हाण असावी. गव्हाणीस योग्य प्रमाणात उतार असावा. उताराच्या बाजूने पाणी काढण्यासाठी छिद्र असावे. गव्हाणीत खाच-खळगे असू नयेत.

गटार: गोठ्याच्या लांबीच्या दिशेने ०६ ते १२ इंच रुंदी व ०४ इंच खोलीची गटार असावे जेणेकरून गोठ्यातील सांडपाणी व जनावरांचे मलमूत्र वाहून जाण्यास मदत होईल.

पाण्याचा हौद: गोठ्यातील गुरांची संख्या व त्यांना लागणाऱ्या पाण्याची आवश्यकता लक्षात घेऊन हौदाचा आकार निश्चित करावा. हौद साफ करण्यासाठी खालच्या बाजूला छिद्र पाडून पाईप जोडावा हौदाच्या वर छत असावे त्यामुळे पाण्यात कचरा, पाने पडण्याचे टळते. हौद नियमितपणे स्वच्छ करावा. जनावरांना पाण्यातून होणारा जंतूंचा शिरकाव रोखण्यासाठी हौदास आतून चुना लावावा.

खताचे खड्डे: दैनंदिन कचरा, शेण, मूत्र साठवण्याच्या दृष्टीने गोठ्यापासून शंभर फूट अंतरावर खड्डे खोदावेत. गाय-म्हशी द्वारा प्रतिदिन ३० ते ४० किलो शेण मिळते. १० घनफूट खड्ड्यात एक टन शेण साठविता येते. शेणाच्या योग्य विल्हेवाटीसाठी गोबर गॅस यंत्राचा वापर करावा. त्यामुळे घरगुती वापरास वायू इंधन तसेच उत्कृष्ट सेंद्रिय खत मिळते.

गोठ्याची स्वच्छता: आदर्श गोठा बांधला तरी त्याची स्वच्छता ठेवणे आवश्यक असते अन्याता गोठ्यात गुरे संगोपनाचे फायदे मिळणार नाही. गोठा रोज पाण्याने स्वच्छ धुऊन कोरडा ठेवणे, मलमुत्राची विल्हेवाट लावणे, गोठा व गोठ्याच्या परिसरात फिनाईल द्रावण, चुना व धुण्याचा सोडा यांची फवारणी आवश्यकतेनुसार करावी. यांचप्रमाणे पाण्याचा हौद व गव्हाण नियमितपणे स्वच्छ करून चुना लावणे व पोटॅशियम परमॅंगनेट टाकणे आवश्यक आहे.

मुख्य रस्त्यापासून अंतर: दुभत्या जनावरांना धारा काढताना रहदारीचा त्रास होऊ नये म्हणून गोठा मुख्य रस्त्यापासून १०० ते ३०० फूट अंतरावर असावा. चांगल्या रस्त्यामुळे दुधाची बाजारात ने-आण करणे सोपे जाते.

मजदूर: मजदूर हा होतकरू, कष्टाळू, प्रामाणिक व जनावरांबद्दल प्राथमिक माहिती असणारा असावा.

याशिवाय गोठा बांधताना सभोवतालचा परिसर, विद्युत पुरवठा, पाण्याची व्यवस्था, बाजारपेठ इत्यादी गोष्टींचाही विचार करावा. वरील प्रमाणे गोठ्यात गुरांचे संगोपन केल्यास पशुपालकांना अधिक प्रमाणात दूध उत्पादन मिळून त्यांचा अधिक फायदा होऊ शकतो.

(संपर्क: +९१ ९९२१५१५१७९)

